

Krzysztof Sidorkiewicz

Współczesne ujęcie funkcji państwa

Studia Elbląskie 11, 215-229

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSPÓŁCZESNE UJĘCIE FUNKCJI PAŃSTWA

WSTĘP

Pytanie, po co jest państwo i jaki jest jego cel?, nie jest pytaniem nowym. Wręcz przeciwnie, od czasu powstania form państwowych zastanawiano się, jaką rolę powinno pełnić państwo. Przez kolejne wieki różni myśliciele, ale także rządzący przedstawiali pomysły w tym zakresie. Autor starał się odnieść do współczesnych realiów związanych z procesem globalizacji oraz integracji, próbując odpowiedzieć na pytanie, jaki wpływ wymienione czynniki mają na funkcje państwa? Ważnym zagadnieniem jest pytanie o rolę państwa, które obowiązki powinny należeć do państwa, a czym może swobodnie zajmować się jednostka¹. Pytanie to jest stawiane we współczesnym sporze politycznym we wszystkich krajach demokratycznych.

Państwo można definiować na wiele sposobów. *Leksykon politologii* odwołuje się do definicji politologicznej określając państwo, jako „typ wspólnoty politycznej

---

* Dr Krzysztof Sidorkiewicz jest aktualnie adiunktem w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych (Zakład Stosunków Międzynarodowych) na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie (UWM). Pracuje także w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu (PWSZ) w Instytucie Ekonomicznym, gdzie w okresie 2007–2008 pełnił funkcję zastępcy dyrektora instytutu. Doktorat uzyskał na Uniwersytecie Gdańskim (Wydział Nauk Społecznych) w 2003 r. (doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce) — temat rozprawy: *Sytuacja społeczno-polityczna Polaków w Republice Litewskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*. Zainteresowania naukowe związane są z następującymi obszarami badawczymi: zagadnienie mniejszości polskiej na Litwie w aspekcie politycznym, społecznym i kulturowym; współczesne stosunki polsko-litewskie; problematyka politycznej działalności samorządu terytorialnego oraz zagadnienia współpracy transgranicznej; myśl polityczna w Polsce po 1989 r. (problematyka obejmuje różne zagadnienia tj. samorząd terytorialny, partie polityczne, polityka zagraniczna, globalizacja oraz inne). Dr Sidorkiewicz jest autorem ponad pięćdziesięciu publikacji naukowych, popularnonaukowych oraz recenzji, które ukazywały się jako części książek oraz artykuły w czasopiśmie. Uczestniczył w ponad dwudziestu konferencjach naukowych i seminariach. Dr Sidorkiewicz jest członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (PTNP) oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego (PTH).

¹ Amerykański politolog Andrew Heywood przedstawił istniejący spór, co do roli państwa w kontekście równowagi między państwem a społeczeństwem obywatelskim. Opisał kilka form państwa: państwo minimalne, państwo rozwojowe, państwo socjaldemokratyczne, państwo skolektywizowane i państwo totalitarne. W oparciu o: A. Heywood, *Politologia*, Warszawa 2006, s. 119–127.

obejmującej zespół norm politycznych oraz zbiorowość społeczną zajmując określony obszar terytorialny, i podporządkowany jednemu ośrodkowi suwerennej władzy politycznej”. Państwo uściśla się, jako podstawową formę życia politycznego związanego ze społeczeństwem narodowym. Władzę polityczną określa się, jako władzę państwową, co wynika z tradycji arystotelesowskiej². Państwo powinno dążyć do szczęśliwego życia, a „wspólnota państwowa ma na celu nie współżycie, lecz piękne uczynki”³. Arystoteles traktował państwo, jako wytwór natury: „państwo należy do tworców natury, że człowiek jest z natury stworzony do życia w państwie”⁴. Z kolei w *Encyklopedii politologii* wskazano, iż najbardziej czytelna jest definicja Georga Jelinka, która formułuje państwo, jako „trwały związek ludzi stale zamieszkujących na określonym terytorium, podlegających władzy zwierzchniej”⁵. Inny badacz, Józef Krukowski, przedstawił następujące spojrzenie na definicje państwa: „państwo to wielka grupa społeczna odznaczająca się wysokim stopniem zorganizowania, która pojawiła się na wyższym stopniu rozwoju świadomości politycznej społeczeństwa”⁶.

Należy wspomnieć także o chrześcijańskim ujęciu państwa. Przez kilka wieków dużą rolę odrywały poglądy św. Augustyna. Przedstawiona została koncepcja państwa ziemskiego i państwa bożego, a rolę państwa ziemskiego św. Augustyn widział tak: „tak tedy państwo ziemskie, nie żyjące z wiary, dąży do pokoju ziemskiego, a zgodę obywateli co do rozkazywania i posłuchu zasadza na tym, iżby panowała między nimi pewna zgodność ludzkiej woli w zakresie spraw wiążących się z doczesnym życiem”. Poglądy św. Augustyna miały decydujący wpływ na kształtowanie się państw średniowiecznej Europy⁷. W XIII wieku swój pogląd na państwo przedstawił św. Tomasz z Akwinu, który pisał m.in. „do istoty prawa ludzkiego należy to, żeby było ustanowione przez zarządzającego wspólnotą państwową. I według tego prawa ludzie wyodrębniają się w zależności od różnych ustrojów panujących w państwach”⁸. Powstanie państwa nastąpiło w wyniku grzechu ludzi. Początkowo zakładano, iż chrześcijanie mieli tolerować nawet złą władzę. W myśli św. Tomasza z Akwinu boska pozostawała tylko zasada władzy, ale każdy ustrój był tworzony przez ludzi. Poglądy stanowiły doktrynę teologiczną⁹. Katolicka nauka społeczna, opierając się na poglądach św. Tomasza z Akwinu, „traktuje państwo jako społeczność doskonałą, samowystarczającą, niezależną i sa-

² A. Antoszewski, R. Herbut, (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 1996, s. 261.

³ Na temat zagadnienia sprawiedliwości szerzej w pracy: Arystoteles, *Etyka Nikomachejska*, przełożyła D. Gromska, Warszawa 1956.

⁴ Szerzej na temat koncepcji Arystotelesa w pracy: Arystoteles, *Polityka*, przełożył L. Piotrowicz, Warszawa 1964.

⁵ M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii*, T. 1 *Teoria polityki*, Zakamycze 1999, s. 218.

⁶ J. Krukowski, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin 2002, s. 14.

⁷ Szerzej na temat koncepcji Aureliusza Augustyna w pracy: Św. Augustyn, *O państwie Bożym*, Warszawa 1977.

⁸ Szerzej na temat koncepcji Św. Tomasza w pracy: Św. Tomasz z Akwinu, *Summa teologiczna*, [w:] S. Filipowicz, A. Mielczarek, K. Pielniński, M. Tański (oprac.), *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, Warszawa 2002; idem, *Dzieła wybrane*, „W drodze”, Poznań 1984.

⁹ B. Szmulik, M. Żmigrodzki (red.), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lublin 2002, s. 27–28.

morządną”¹⁰. Jak wskazuje Jan Mazur, „celem społeczności państwowej jest dobro wspólne”¹¹.

Nowoczesne ujęcie terminu państwo pochodzi z Włoch, gdzie w XV wieku po raz pierwszy zastosowano wieloznaczny wyraz „stato”. Wymienione słowo można było zastosować w każdym z istniejących państw i nie miały znaczenia takie czynniki jak wielkość, czy ustrój państwa¹².

POJĘCIE FUNKCJI PAŃSTWA ORAZ RÓŻNE KONCEPCJE FUNKCJI PAŃSTWA

Zagadnienie funkcji państwa (część badaczy formułuje pojęcie — funkcje systemu politycznego) związane jest z naukami społecznymi, szczególnie politologią, socjologią, czy naukami prawnymi. Sama funkcja może być postrzegana w kategorii rezultatu, czy skutku działania danej struktury organizacyjnej, związanej z określonym otoczeniem. Podejmowanie działań może wynikać z bodźców pochodzących z otoczenia. Stanowi to swego rodzaju konsekwencję reakcji, a jej przebieg nie jest z góry określony. Takie podejście związane jest ze szkołą analizy systemowej, która bada pewną całość w określonym otoczeniu. Państwo, to wiele powiązanych ze sobą części, w związku z tym, może być badane metodą analizy systemowej. Państwo funkcjonuje w otoczeniu zewnętrznym (europejskim, światowym) i wewnętrznym (relacje ekonomiczne, polityczne, społeczne, kulturowe). W ramach wymienionych czynników funkcjonuje społeczeństwo. Państwo odpowiada na to, co się dzieje w systemach, wpływając na konkretny system, ale i na jego całość. Dochodzi do licznych wzajemnych oddziaływań między systemem a państwem. Państwo wpływa na przeobrażenia w systemach. Jedną z definicji funkcji państwa podaje Piotr Winczorek: „funkcje państwa są rozumiane, jako

---

¹⁰ J. Kuciński, *Podstawy wiedzy o państwie*, Warszawa 2003, s. 4.

¹¹ Warto zacytować Jana Mazura: „Istnieje wszakże problem rozumienia tego dobra jako celu, które *nota bene* jest cechą charakterystyczną każdej społeczności ludzkiej. Państwo składa się nie tylko z poszczególnych obywateli, ale także z różnych społeczności. Wobec tego jego cel tkwią zarówno w jednostkach, jak i w społecznościach składających się na całość organizmu państwowego. Można zatem powiedzieć, że celem państwa jest dobro społeczeństwa, innymi słowy, że państwo ma cel w społeczeństwie” i dalej „Koncepcja państwa wypracowana w dokumentach ostatnich papieży w swoich założeniach opiera się z jednej strony na poszanowaniu podmiotowym praw człowieka, jego godności i wolności, z drugiej zaś na pojęciu dobra wspólnego społeczeństwa jako swego właściwego celu. Ogólnie można powiedzieć, że jest to koncepcja państwa personalistycznego względnie pomocniczego. W koncepcji największej uwagi poświęca się wzajemnym stosunkom między obywatelem a państwem. Encyklika *Pacem in terris* stanowi pod tym względem dokument podstawowy i jedyny w swoim rodzaju”. Szerzej na temat koncepcji państwa w katolickiej nauce społecznej w pracy: J. Mazur, *Katolicka nauka społeczna*, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1992, s. 243–253.

¹² Słowo „stato” pochodzi od łacińskiego „stare” (stać) i „status” („rzeczownik opisujący jak z kimś rzeczy stoją, warunki bytu, położenie, stan itp.”). W oparciu o: M. Zmigrodzki, W. Skrzydło, M. Chmaj (red.), *Encyklopedia politologii*, T. 2. *Ustroje państwowe*, Zakamycze 2000, s. 271. Rozważania o teorii państwa m.in. w pracy: W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawaadzki, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1986.

konsekwencja (rezultat, skutek) na oddziaływania (wyzwania) pochodzące z otoczenia, istotne dla tego otoczenia i dla samego państwa”¹³.

Pojęcie funkcji państwa jest często łączone z celami i zadaniami państwa, nie jest to, więc pojęcie jednoznaczne. Sami badacze mają z tym problem. Jerzy Kuciński pisze na ten temat w następujący sposób: „najczęściej funkcję państwa rozumie się jako działalność państwa realizowaną w podstawowych, głównych czy zasadniczych sferach życia społecznego (główne kierunki działania państwa)”. Powołując się na Adama Łopatkę, autor przywołuje jego definicję: „funkcja państwa to całokształt jego działalności w określonej sferze życia społeczeństwa”. Dotyczy to sfer życia, szczególnie ważnych dla społeczeństwa. Sięgając starożytności (Arystoteles) wyodrębnia się funkcję wewnętrzną i zewnętrzną. Z kolei Sylwester Zawadzki uznał, iż należy wyróżnić pięć funkcji państwa: wewnętrzną, gospodarsko-organizatorską, kulturalno-wychowawczą, socjalną i zewnętrzną¹⁴.

Eugeniusz Zieliński zwraca uwagę na dwa bieguny w sposobie myślenia o funkcjach państwa. Pierwsza koncepcja ma charakter solidarystycznego spojrzenia na funkcje państwa. Główną funkcją państwa jest „zapewnienie dobra ogółu tzn. całego społeczeństwa”. Państwo powinno starać się rozwiązywać indywidualne i grupowe spory, poszukiwać kompromisu oraz wskazywać na interes wspólny, a więc dobro wspólne. Odmienna koncepcja określa rolę funkcji państwa „w zapewnieniu dominacji interesów jednej grupy społecznej nad innymi grupami”. Koncepcja marksistowska, o której mowa, zakłada spór antagonistycznych grup społecznych i jednostek, ale nie widzi możliwości osiągnięcia kompromisu. Zwycięża określona grupa interesu, a więc nie jest to ani dobro ogółu, ani budowa kompromisu¹⁵.

W poruszonym problemie należy odwołać się do metody funkcjonalnej¹⁶, albo też kierunku, który nazywany jest funkcjonalizmem¹⁷. Występują trzy znane definicje odnoszące się do wyjaśniania zjawisk społecznych. Pierwszy sposób definiowania mówi o **funkcji, jako celu**, „do osiągnięcia, którego prowadzi

¹³ P. Winczorek, *Wstęp do nauki o państwie*, Warszawa 1996, s. 103–105. Szerzej na temat badań społecznych w pracy Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, przekład E. Hornowska, Poznań 2001. Do całości funkcjonowania społeczeństwa, biorąc także pod uwagę współczesność, odniósł się w pracach: P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002; idem, *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005.

¹⁴ J. Kuciński, *Podstawy wiedzy o państwie*, Warszawa 2003, s. 49–51.

¹⁵ E. Zieliński, *Nauka o państwie i polityce*, Warszawa 2001, s. 136. Szerzej o pojęciu funkcji państwa w pracy: S. Ehrlich, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, PWN, Warszawa 1979, s. 64–68.

¹⁶ Szerzej na temat teorii funkcjonalnej w pracy J.H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, Warszawa 2004, s. 7–86.

¹⁷ Funkcjonalizm, jako kierunek w naukach humanistycznych ukształtował się w XX wieku. Główną zasadą było wskazywanie zjawisk społecznych i wyjaśnianie ze względu na ich funkcjonalność, a więc rolę innych zjawisk, a także wywoływane skutki. Do funkcjonalistów zaliczamy m.in. B. Malinowskiego, czy A.R. Radcliffe-Browna. Badacze starali się wyjaśniać zjawiska antropologiczne i etnograficzne poprzez ustalanie ich funkcji „wobec wzorów życia społecznego i kultury”. Poprzez socjologię funkcjonalizm trafił do nauk społecznych. W oparciu o: M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii*, T. 1 *Teoria*, s. 105–106 (pojęcie wyjaśnił S. Wróbel).

istnienie zjawiska”. Drugi sposób odnosi się do **skutku**, „jakie wywołuje zjawisko”. Trzecie spojrzenie jest to **relacja** „pomiędzy celem zjawiska i powodowanymi przezeń skutkami”. Wymienia się funkcje: zamierzone, niezamierzone, uświadomione i nieuświadomione, jawne i ukryte. Zakładano pozytywną rolę i ich wpływ na inne zjawiska i systemy. Robert King Merton zauważył, iż niektóre zjawiska mogą przeciwdziałać jego powstawaniu, mamy wówczas do czynienia ze zjawiskiem dysfunkcji. Inne zaś nie powodują żadnego skutku, a więc są afunkcjonalne. Duże znaczenie miało także wprowadzenie pojęcia ekwiwalentności funkcjonalnej, czyli możliwość spełniania danej funkcji przez różne zjawiska, oraz wielofunkcyjności, czyli możliwość pełnienia wielu funkcji przez określone zjawisko.

Badając zjawiska społeczne i polityczne następuje oparcie się na modelach systemowych. Można wyróżnić modele proste, gdzie mamy do czynienia z elementami, oraz modele wielopoziomowe, w których występują elementy i podsystemy. Dochodzi wówczas do różnego rodzaju relacji — relacje międzyelementowe, gdzie występują elementy i system (pierwszy rodzaj), relacje między elementami i systemem a podsystemami. Funkcje mają charakter zależności jednostronnej, lub obustronnej (interakcje). Przy analizie relacji system — otoczenie określono model otwarty (w odróżnieniu od zamkniętego). Występuje w tym wypadku funkcja otoczenia wobec systemu (nazywana wejściem systemu), a także funkcja systemu wobec otoczenia (wyjście systemu). Charakterystyczne są procesy występujące w systemach, do których zaliczamy: integrację, równowagę, stabilność, adaptację lub dążenie do celu. Funkcje związane z systemem politycznym uznaje część badaczy za „wspólne wszystkim systemom społecznym”. Talcott Parsons wymienił cztery funkcje, które powinny występować, aby dane zjawisko określać jako system — adaptacja, osiągnięcie celu, integracja i kształtowanie wzorów¹⁸.

Andrzej Korybski wskazał na konieczność spojrzenia na funkcje państwa w dwojaki sposób. Pierwsze dąży „do wyjaśnienia relacji (rozumianych jako istotne, trwałe powiązania) pomiędzy państwem ujmowanym jako odrębny układ społeczny a wspólnotą państwową oraz jej ekonomią i kulturą jako samodzielnymi systemami społecznymi” (organizacja społeczna, obywatelstwo). W drugim rozumieniu państwa wskazuje się „względnie trwałe relacje pomiędzy systemem władzy państwowej (publicznej) a innymi elementami organizacji państwowej” (organy władzy publicznej, państwowej)¹⁹.

Ciekawym zagadnieniem jest także wpływ jednostki na społeczność, grupę. Określa się to, jako funkcja społeczna. Mamy do czynienia z funkcją jawną, gdy wynika to z określonej pozycji jednostki grupie, bądź z funkcją ukrytą, która jest konsekwencją obecności w społeczności²⁰.

¹⁸ Ibidem, s. 106–107. Szerzej na ten temat napisał A. Korybski, *Funkcje państwa*, [w:] B. Szmulik, M. Żmigrodzki (red.), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lublin 2002, s. 101–105.

¹⁹ A. Korybski, *Funkcje państwa...*, s. 105.

²⁰ A. Redelbach, *Wstęp do prawnoznawstwa*, Toruń 2000, s. 38.

CEL PAŃSTWA

Cel państwa określa, do czego dąży wspólnota. Pytanie o cel działalności państwa stawiane było już w starożytności i dziś jest to także jedno z kluczowych pytań, które ma charakter teoretyczny, ale także polityczno-społeczny. Jerzy Kuciński wskazuje za badaczami tematu, iż „państwo jest instytucją celową, że jest przygotowane i wyspecjalizowane w osiąganiu określonych celów i w działalności swej zmierza do ich urzeczywistnienia”. Różne są klasyfikacje celów. Wymienia się cele globalne (finalne), cele cząstkowe (etapowe), cele realne, czy cele utopijne (nieosiągalne). Nie sposób podać określonego uogólnienia celów państwa, a za tym samym autorem podając, można przyjąć, iż „podstawowym celem państwa jest zachowanie własnego istnienia (trwanie)”²¹. Z kolei Eugeniusz Zieliński wskazuje, iż „wytyczone cele (...), muszą uwzględniać potrzeby i interesy cywilizacyjne grup społecznych oraz możliwości realizacyjne danego kraju i wynikające z otoczenia międzynarodowego”. Na politycznych ośrodkach decyzyjnych spoczywa więc wielka odpowiedzialność, aby osiągnąć „wzorców cywilizacji dominującej”, a zarazem nie stać się „cywilizacją peryferyjną”. Cele państwa są związane z wiedzą o cywilizacji ludzkiej i jej tendencjach rozwojowych²².

Wśród różnych prądów ideowych daje się także zauważyć inne spojrzenie na cele państwa. Stosując pewne uproszczenie można uznać, iż dla liberałów najważniejsze jest zwiększanie zakresu wolności jednostki w państwie. Z kolei u konserwatystów kluczowe będą takie kwestie jak: ład, porządek, tradycja, wartości etyczne, wyznaniowe. Dla socjalistów priorytetowym celem państwa będzie działanie na rzecz sprawiedliwości społecznej²³.

KLASYFIKACJA FUNKCJI PAŃSTWA

W wypadku klasyfikacji funkcji państwa badacze proponują różne rozwiązania. Autor tekstu zdecydował się skorzystać z formy zaproponowanej przez Andrzeja Korybskiego, który dokonał klasyfikacji funkcji państwa, biorąc pod uwagę różne kryteria, m.in.: kierunek działalności państwa wobec innych systemów społecznych, zasięg przestrzenny występowania skutków działalności państwa, uniwersalne kierunki działalności systemu władzy publicznej oraz organów składających się na taki system. W tej części autor starał się odnieść do współczesnych realiów związanych z procesem globalizacji oraz integracji, próbując odpowiedzieć na pytanie, jaki wpływ wymienione czynniki mają na funkcje państwa?

W odniesieniu do różnych podziałów funkcji państwa autor będzie odwoływał się do zmian, jakie zaszły na przełomie XX/XXI wieku, ale szczególnie do wpływu, jakie miały te zmiany na działanie państwa. Sprawą zasadniczą był upadek ZSRR i jego dalsze konsekwencje, a więc demokratyzacja Europy Środkowo-Wschod-

²¹ J. Kuciński, op. cit., s. 47–48.

²² E. Zieliński, op. cit., s. 138–139.

²³ W. Lamentowicz, *Państwo współczesne*, Warszawa 1993, s. 11. Szerzej na temat koncepcji różnych ideologii i doktryn w pracach: W.T. Kulesza, *Ideologie naszych czasów*, Warszawa 1991; R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Zakamycze 2003.

niej²⁴, czy zmiana układu podziału świata z dwubiegunowego (bipolarnego) w wielobiegunowy (multipolarny). W sensie ekonomicznym było to gwałtowne przyspieszenie procesów globalizacyjnych i integracyjnych. W tym okresie doszło do przynajmniej dwóch poważnych kryzysów gospodarczych o charakterze finansowym, co spowodowało dyskusję na ten temat w kręgach gospodarczych i politycznych. Niewątpliwie duże znaczenie odgrywały także różnice w poziomie życia ekonomiczno-socjalnego na świecie. Powodowało to narastający konflikt określany jako Północ – Południe („bogata Północ — biedne Południe”). Rozwój terroryzmu światowego wpływa na refleksję nad zagrożeniem bezpieczeństwa państwa²⁵.

Pierwszym kryterium są kierunki działalności państwa w stosunku do innych systemów społecznych. Wymienione kryterium związane jest z ogólną teorią systemów społecznych. Zaliczamy w tym wypadku następujące funkcje: **adaptacyjną**, **regulacyjną** i **innowacyjną**. Badacze mówią w tym wypadku o tzw. meta funkcjach, które mają swoje funkcje szczegółowe. Funkcja **adaptacyjna** jest związana z procesem mającym na celu przystosowanie działalności państwa, jego organów, struktur do zmieniającej się rzeczywistości. Mamy na myśli określone fakty ekonomiczne, socjalne, czy kulturowe. Szczególną rolę pełniła funkcja adaptacyjna w okresie transformacji w Polsce. Wówczas nieodzowne stało się dostosowanie działań administracji państwowej do realiów demokratycznych i rynkowych, odnowienie samorządu terytorialnego, zmiany w systemie szkolnictwa, sprawach socjalnych i inne.

Funkcja regulacyjna ma na celu wypracowanie określonych zasad działania organizacji państwa. Nadrzędną sprawą jest utrzymanie porządku, ładu wewnętrznego w państwie, które jest rozumiane jako organizacja. Dbanie o wewnętrzną strukturę przyczynia się do większej integralności. Bardzo ważne jest w tym wypadku tworzenie dobrego prawa, które może przyczyniać się do wzmocnienia wymienionych czynników. Związane jest z tym także przestrzeganie prawa, tak, aby funkcja spełniała swoją rolę. W wypadku szczegółowych regulacji podkreśla się konieczność podejmowania następujących działań: rozwiązywanie konfliktów społecznych, tworzenie systemu z pewnym minimum partycypacji społecznej, postawa neutralności w stosunku do różnych organizacji społecznych. Niewątpliwie, duże znaczenie dla funkcji regulacyjnej mają także procesy demokratyzacyjne, które miały miejsce na przełomie XX/XXI wieku. Związane to było ze wzrostem roli partycypacji społecznej.

Funkcja innowacyjna oparta jest na procesie zmian, które zostają wprowadzone do instytucji państwa. Wskazanie kierunku tych zmian, czy też zapoczątkowanie jest tu sprawą kluczową. W systemie mogą pojawić się nowe elementy, które wpływają na zmiany tego systemu, lub zasady jego funkcjonowania. Andrzej Korybski wskazuje, jako przykład, „przeobrażenia struktury własnościowej”, które

---

²⁴ Szerzej na temat procesów demokratyzacji w pracy S.P. Huntington, *Trzecia fala demokratyzacji*, przełożył A. Dziurdzik, Warszawa 1995.

²⁵ Ciekawe rozważania na temat źródeł współczesnych konfliktów opisał Samuel P. Huntington. Szczególnie mocno uwypuklił znaczenie różnic kulturowych, które były związane z różnicami religijnymi: S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przełożyła H. Jankowska, Warszawa 2008.

dokonały się w Polsce po 1989 r.²⁶. Czy jednak nie należałoby zwrócić uwagę, iż innowacja stanowi także, a może przede wszystkim nowy pomysł, rozwiązanie, które powoduje, że dane państwo może lepiej funkcjonować, i w pewien sposób jest to związane z procesem modernizacji²⁷.

W każdym wypadku bardzo dużo zależy od osób, które odgrywają ważną rolę w systemie i przyjmują przez to powinność liderów, mając za sobą określone uprawnienia i cały system organizacji państwa. Niewątpliwie, nie tylko jednostki są ważne w całym procesie, ale mogą być decydujące.

Drugie kryterium obejmuje „zasięg przestrzenny występowania skutków działania państwa”. W tym wypadku wyróżniamy funkcję **wewnętrzną** i **zewnętrzną** państwa. Podział na wymienione funkcje posiada najdłuższą historię, sięgającą czasów Arystotelesa, o czym wspomniano we wstępie. W wypadku funkcji **wewnętrznej** A. Kryński wskazuje na konieczność utrzymania ładu społecznego, a wśród działań szczegółowych wymienia: porządek publiczny, czy bezpieczeństwo wewnętrzne. Administracja publiczna ze swoimi organami oraz wymiar sprawiedliwości są odpowiedzialne za urzeczywistnienie tej funkcji²⁸. Inny badacz, E. Zieliński, wymienia główne funkcje w ramach działań wewnętrznych: zapewnienie porządku i bezpieczeństwa publicznego, ochronę mienia i zdrowia obywateli oraz zabezpieczenie określonego systemu własności²⁹.

Jakie zmiany zaszły współcześnie w ramach wymienionej funkcji? Przede wszystkim państwo posiada aparat przymusu w postaci wojska, policji, prokuratury, służb specjalnych i innych. Są to niezbędne organy do utrzymania porządku wewnętrznego. Słabość tych organów może być związana ze słabością całego państwa, co w konsekwencji może prowadzić do anarchizacji życia publicznego, czy nawet prowadzić do działań rewolucyjnych. Dlatego rozsądne jest utrzymywanie wymienionych organów w dobrej kondycji materialnej, choć oczywiście, nie tylko ten czynnik jest decydujący. Współczesność spowodowała jednak nowe wyzwania w tym zakresie. Możliwość swobodnego przemieszczania się w ramach Unii Europejskiej, w związku z projektem Schengen³⁰, oraz wprowadzenie w życie swobody przemieszczania się jako zasady, spowodowało konieczność podjęcia różnych działań, które zabezpieczałyby państwa przed licznymi zagrożeniami tj.

---

²⁶ A. Korybski, op. cit., s. 106–107.

²⁷ Rozważania na temat modernizacji znajdziemy m.in. w pracy: J. Kleczkowski, M. Szuldrzyński (red.), *Drugi do nowoczesności. Idea modernizacji w polskiej myśli politycznej*, Kraków 2006.

²⁸ A. Korybski, op. cit., s. 106.

²⁹ E. Zieliński, op. cit., s. 140–141.

³⁰ *Układ między rządami państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach*, Schengen, 14 czerwca 1985 r. (fragmenty), [w:] S. Parzymies (oprac.), *Integracja europejska w dokumentach*, Warszawa 2008, s. 324–331. Szerzej na ten temat w pracach: M. Ahlt, M. Szpunar, *Prawo europejskie*, Warszawa 2005; K. Popowicz, *Historia integracji europejskiej*, Warszawa 2006; S.M. Amin, *Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w Unii Europejskiej. Zarys zagadnienia*, Toruń 2002.

przestępczość zorganizowana, przemyt narkotyków i inne. Utworzono *Europol*³¹, czyli „policję europejską”, której zadaniem jest koordynacja współpracy policji krajowych w pewnych sprawach.

Jedną z ważniejszych współczesnych kwestii są coraz powszechniejsze migracje. Migracje nie są zjawiskiem nowym, ale ich obecna skala, wpływa na nowe zadania państwa w tym zakresie. Związane jest to z dostępem do urzędów osób posługujących się różnymi językami mieszkającymi w danym państwie, zapewnieniem edukacji dzieciom migrantów, czy pomoc o charakterze socjalnym, czy też zdrowotnym. Mamy, więc do czynienia z wprowadzeniem dużej grupy ludzi do sytemu państwowego. Jak trudne są to procesy pokazały wydarzenia ostatnich lat, które w sposób szczególnie wystąpiły we Francji. Inne kraje europejskie borykają się również z różnymi z problemami w tym zakresie, np. Niemcy, Holandia, Włochy. Skala zjawiska w Polsce nie jest jeszcze zbyt duża, gdyż nasz kraj traktowany jest jako państwo tranzytowe, dla osób, które szukają lepszego życia w zachodniej części Europy. Migracja ludności, a szczególnie migracja zewnętrzna do UE jest dziś jednym z ważniejszych wyzwań państw europejskich.

Kwestia bezpieczeństwa obywateli jest związana z wykorzystaniem aparatu przymusu państwa, ale także z kształtowaniem postaw obywateli. E. Zieliński pisze na ten temat: „działanie państwa w tej sferze stosunków społecznych, wsparte uczciwością obywatelską ludzi, kształtowanie nawyków poszanowania dobra cudzego oraz zdrowia ludzkiego, przynoszą znacznie większe rezultaty, niż wyłącznie stosowanie przymusu”³².

Na funkcję **zewnętrzną** państwa składają się działania „organów państwowych skierowanych na osiągnięcie stanu bezpieczeństwa zewnętrznego państwa”. Państwo chroni własne interesy, rozumiane jako racja stanu, dbając o istnienie państwa na forum międzynarodowym. A. Korybski zalicza następujące działania w ramach tej funkcji: działalność służb dyplomatycznych państwa, aktywowanie form i kierunków działalności gospodarczej, zawieranie umów międzynarodowych o charakterze politycznym, gospodarczym, czy militarnym oraz militarny wpływ na konflikty zbrojne³³. W wyniku procesów integracyjnych wymieniona funkcja została w ostatnim okresie mocno ograniczona. Szczególnie jest to widoczne wśród

---

³¹ Europol ma charakter organizacji międzyrządowej, która powstała w 1993 r., a jej siedziba mieści się w Hadze. Dzięki *Konwencji o Europejskim Urzędzie Policji* z 1993 r. organizacja uzyskała osobowość prawną. Współpraca europejskiej policji polega na wymianie informacji o zapobieganiu i wykrywaniu przestępstw. Europol gromadzi, przetwarza i wymienia informacje. Działalność organizacji ma charakter poufny. Kontakty prowadzone są poprzez wydziały krajowe oraz funkcjonariuszy łącznikowych. Sprawą podstawową są działania o charakterze antyterrorystycznym oraz walka z nielegalnym handlem narkotykami. W oparciu o: Z. Brodecki, *Prawo integracji w Europie*, Warszawa 2008, s. 173.

³² E. Zieliński, op. cit., s. 141.

³³ A. Korybski, op. cit., s. 107–108. Zmiany w pozycji międzynarodowej Polski po 1989 r., podejmowanych działaniach w ramach bezpieczeństwa międzynarodowego, międzynarodowych stosunkach kulturalnych, czy sąsiedzkich oraz rola Polski w Europie, czy w stosunkach transatlantyckich, a także w organizacjach międzynarodowych omówiono w pracy: S. Bielen (red.), *Polska w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2007. Teoretyczne zagadnienia związane z polityką zagraniczną m.in. w pracy: M. Dobroczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, Warszawa 1984. Szerzej także w pracy: J. Fiszer (red.), *Państwa narodowe w euroatlantyckich strukturach*, Warszawa 1996.

państw Unii Europejskiej. Wiele umów, szczególnie o charakterze gospodarczym, zawiera UE jako organizacja, a stają się one obowiązujące we wszystkich państwach członkowskich. Należy jednak podkreślić, iż państwa UE samodzielnie podjęły takie decyzje o takim funkcjonowaniu wspólnoty europejskiej.

Wiele dyskusji wywołuje kwestia suwerenności, gdyż procesy integracyjne mocno ograniczyły samodzielność państw w tym zakresie. Jest to jedna z tych funkcji państwa w ostatnich kilkudziesięciu latach, która uległa bardzo dużej zmianie, a szczególnie w państwach UE³⁴. W grudniu 2009 r. wszedł w życie *Traktat lizboński*³⁵, gdzie wprowadzono m.in. instytucję przedstawiciela UE ds. spraw zagranicznych. Jest to kolejny krok, który ma na celu wzmocnienie wspólnej polityki zagranicznej UE, a że nie jest to zadanie łatwe, pokazały poprzednie lata, kiedy to dochodziło do konfliktów w zakresie wspólnego wypracowania polityki zagranicznej. W dużym stopniu decydowały interesy narodowe poszczególnych państw UE, a nie „wspólny interes” całości. Trudno precyzyjnie powiedzieć jak w przyszłości będzie kształtować się kwestia suwerenności państw. Dużo będzie zależać od postępujących procesów integracyjnych i globalizacyjnych³⁶.

Celem działań integracyjnych w Europie było m.in. zapobieżenie konfliktom międzynarodowym, a także ochrona i rozwój dorobku cywilizacyjnego. Państwa członkowskie samodzielnie podejmowały decyzje o wstępowaniu do organizacji, uznając, iż UE stanowi gwarancję ochrony ich interesów narodowych.

Teresa Łoś-Nowak próbowała odpowiedzieć na pytanie, czy organizacje międzynarodowe mogą być zagrożeniem dla państwa i jego suwerenności: „na tak postawione pytanie nie można dać odpowiedzi jednoznacznie pozytywnej, ani jednoznacznie negatywnej. Na pewno są one dla państw wyzwaniem, którego nie mogą lekceważyć. Ich obecność w środowisku międzynarodowym wymusza na państwach konieczność uruchamiania raczej mechanizmów koordynacji, współdziałania i adaptacji niż rywalizacji. Dotyczy to zwłaszcza organizacji sygnalizujących gotowość sterowania procesami międzynarodowymi, gwarantujących tym samym większą czytelność wzajemnych relacji, zadań i zobowiązań”. Duże znaczenie w postrzeganiu organizacji międzynarodowych mają następujące czynniki: współzależność, globalizacja i transnarodowość. Ich rola zmienia się w zależ-

---

³⁴ Szerzej na temat zagadnienia suwerenności w pracach: A. Marszałek, *Suwerenność a integracja europejska w perspektywie historycznej*, Łódź 2000; I. Popiuk-Rysińska, *Suwerenność w rozwoju stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1993; J. Kranz (red.), *Suwerenność i ponadnarodowość a integracja europejska*, Warszawa 2006. Koncepcje suwerenności w ujęciu filozoficznym w pracy: M. Hardt, A. Negri, *Imperium*, Warszawa 2005, s. 85–237.

³⁵ *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską* podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., DzU UE C 306, 17 grudnia 2007 r. (wraz z *Aktem końcowym Konferencji przedstawicieli rządów Państw Członkowskich*) dostępne na stronie internetowej: <http://www.ukie.gov.pl/WWW/dok.nsf/0/16076599767A8A61C1256E83004B4BED?Open&RestrictToCategory=> (10.02.2010 r.)

³⁶ Ciekawe rozważania na temat współczesnej Unii Europejskiej w dobie globalizacji, ale także porównując to z koncepcją amerykańską (czy też raczej wizją), podjął J. Rifkin, *Europejskie marzenie*, przekład W. Falkowski, A. Kostarczyk, Warszawa 2005.

ności od sytuacji i kontekstu międzynarodowego. Wskazuje się na konieczność zrozumienia możliwości działania organizacji, ale także ich ograniczeń³⁷.

W ostatnich kilkudziesięciu latach nastąpiło ograniczenie roli państwa. Zjawisko to niewątpliwie jest związane z procesem globalizacji, a szczególnie w okresie przełomu XX i XXI wieku³⁸. Globalizacja ma swoje pozytywne i negatywne aspekty, i na pewno wpłynęła na funkcjonowanie państwa. W sensie ekonomicznym (rynkowym) globalizacja spowodowała systematyczne „wyrównanie cen czynników produkcji już nie tylko w skali gospodarki narodowej, a gospodarki globalnej” oraz „przyspieszone wyrównywanie polityki ekonomicznej poszczególnych krajów i ujednoczenie działania w sferze gospodarczej”. Władysław Szymański zwraca uwagę na zjawiska, które wpływają na ograniczenie podatków oraz regulacji państwowych. Duża konkurencja wymuszała zmniejszanie kosztów socjalnych i podatkowych. Drugim czynnikiem była chęć nakłaniania kapitału, korporacji transnarodowych do inwestowania w państwach, regionach, czy miastach. Przyjmuje to charakter rywalizacji między państwami. Trzecim czynnikiem jest działanie na rzecz swobodnego przepływu kapitału krajowego. Wymienione czynniki wpływają na działania podejmowane przez państwa: zmniejszanie podatków oraz wydatków państwa oraz rezygnację, czy ograniczanie sfery socjalnej. Skutkiem globalizacji jest wzrost znaczenia międzynarodowych rynków finansowych oraz zmniejszenie znaczenia rządów państw. Konkretnie państwo nie jest w stanie podjąć rywalizacji z globalnym kapitałem. Wewnętrzne decyzje gospodarcze uzależnione są często od rynków globalnych oraz instytucji międzynarodowych o charakterze niewybieranym tj. Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), czy Światowa Organizacja Handlu (WTO), których decyzje wpływają na stanowienie prawa, a więc „proces zaawansowanej globalizacji podważa mechanizmy demokracji”.

Proces tzw. „podatkowego głodzenia państwa” szczególnie negatywnie wpływa na państwa słabiej rozwinięte. Istnieje niebezpieczeństwo niedoinwestowania czynników długofalowych tj. infrastruktura, edukacja, modernizacja, na rzecz działań doraźnych wymuszonych przez instytucje międzynarodowe. W. Szymański podsumowuje: „globalizacja zmniejsza więc zasadniczo możliwości wykorzystania wszelkich form polityki gospodarczej państwa tak makroekonomicznej, jak i przemysłowej, socjalnej i regionalnej. Zasada równania w dół w zakresie podatków

---

³⁷ Organizacje międzynarodowe mają swoją długą tradycję. W 478 r. p.n.e. powstał *Ateński Związek Morski* i traktowany był jako prawzór. W XIX i XX wieku powstało wiele organizacji międzynarodowych: 1865 r. — *Międzynarodowy Związek Telegraficzny*, 1878 r. — *Związek Pocztowy*, 1875 r. — *Międzynarodowe Biuro Miar i Wag*, 1874 r. — *Międzynarodowa Unia Ubezpieczeń Morskich*, 1899 r. — *Międzynarodowa Rada Pielęgniarek*, 1894 r. — *Międzynarodowy Komitet Olimpijski*, 1920 r. — *Liga Narodów*, 1945 r. — *Organizacja Narodów Zjednoczonych*, i wiele innych. W 1990 r. istniało 1209 organizacji rządowych, a ich liczba systematycznie rosła. W 1939 r. było 79 takich organizacji. Dużą rolę odgrywają także organizacje pozarządowe. Inną grupę stanowią korporacje transnarodowe. W oparciu o: T. Ł o ś-N o w a k, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wrocław 2006, s. 311–322.

³⁸ Wiele pytań na temat współczesnej roli państwa, siły państwa, jego znaczenia w relacjach międzynarodowych oraz w konfliktach zbrojnych postawiono w pracy F. F u k u y a m a, *Budowanie państwa. Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*, Poznań 2005.

i regulacji państwa ogranicza środki i instrumenty dla prowadzenia tych polityk”³⁹. Oczywiście, nie należy zapominać, iż pozostanie poza głównym nurtem wydarzeń ekonomicznych współczesnego świata, może grozić marginalizacji państwa, czy regionu. W związku z szybkością zachodzących procesów państwa uczestniczą w działaniach integracyjnych i globalizacyjnych, aby pozostać w głównym nurcie zmian.

A. Korybski dokonuje klasyfikacji funkcji państwa, biorąc pod uwagę uniwersalne kierunki działalności państwa (system władzy publicznej oraz organów tworzących ten system). W tym wypadku wyróżnia funkcję **normotwórczą**. Decydującą rolę odgrywają normy zachowań istniejące w organizacji państwa. Autor wskazuje na powiązanie norm z przymusem państwa i w konsekwencji oczekiwanie na skutki prawne, społeczne, czy kulturowe. A. Korybski wymienia znaczenie tej funkcji: „przewidywalność zachowań w makroskali społecznej”, „kształt ładu społecznego” i „poczucie bezpieczeństwa”. Procesy integracyjne w UE wpływają niewątpliwie na standaryzację i harmonizację prawa⁴⁰. Prawo europejskie staje się prawem krajowym. Jest to proces ewolucyjny, ale i systematyczny. Należy wskazać, iż w wyniku tych działań rośnie rola instytucji międzynarodowych, w tym wypadku UE, a spada znaczenie tradycyjnych instytucji państwa, które przestają kreować prawo, a głównie akceptują wypracowane standardy prawne w postaci dokumentów i wprowadzają je do systemu krajowego. Jednocześnie trzeba zasygnalizować, iż jest to wynik suwerennych działań państw, które postanowiły uczestniczyć w procesie integracji europejskiej.

W tej grupie występuje także **funkcja podziału dóbr i wartości**. Ilość ich jest jednak ograniczona w stosunku do potrzeb społecznych. Proces rozdziału następuje w wyniku tzw. wtórnego podziału dochodu narodowego. Dobra, które są niezwiązane z dochodem narodowym, są dzielone przez instytucje władzy publicznej, które określają zasady normatywne i instytucjonalne tego dostępu. Zaliczmy do nich następujące dobra: dobra kultury (oświata, nauka, dzieła sztuki), prawo pracy, opieka socjalna⁴¹, służba zdrowia i inne. Wskazuje się, iż współcześnie dużą rolę odgrywają rozwiązania prawno-instytucjonalne wypracowane przez wspólnotę międzynarodową. Jest to związane z najważniejszymi dokumentami odnoszącymi

³⁹ W. Szymański, *Globalizacja — wyzwania i zagrożenia*, Warszawa 2002, s. 53–57. Szczegółowe aspekty globalizacji tj. teorie handlu międzynarodowego, polityka handlowa, czy międzynarodowe stosunki finansowe w pracy: A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2003.

⁴⁰ A. Korybski, op. cit., s. 109. Szerzej na ten temat w pracach: J.M. Fiszler, *Przestanki, perspektywy i skutki członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Toruń 2002; S.M. Amin, *Instytucje i porządek prawny Unii Europejskiej na tle tekstów prawnych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Dom Organizatora, Toruń 1999; J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki*, Warszawa 2003; D. Lasok, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1998; Z.J. Pietraś, *Prawo wspólnotowe i integracja europejska*, Lublin 2005. Zmiany w systemie prawnym państwa w Polsce w początkowym okresie transformacji w pracy: P. Winczorek, *Prawo i polityka w czasach przemian*, Warszawa 1995.

⁴¹ Zagadnienie prawa pracy i prawa socjalnego omówiono w pracy: W. Muszalski, *Prawo socjalne*, Warszawa 1996. Cyt. także: L. Dziewiecka-Bokun, *Ekonomiczne uwarunkowania funkcji socjalnej państwa w niektórych teoriach „państwa dobrobytu”*, [w:] W. Bokajto (red.), *Studia z teorii polityki, kultury politycznej i myśli politycznej*, Wrocław 1996, s. 27–38.

się do praw człowieka, które stanowią katalog podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela. Mamy więc do czynienia z procesem standaryzacji pewnych działań, szczególnie w ramach państw Rady Europy i Unii Europejskiej, ale także Organizacji Narodów Zjednoczonych⁴².

Kolejna to funkcja **organizatorska** władzy państwowej. A. Korybski wskazuje przede wszystkim na konieczność organizowania życia zbiorowego w państwie. Autor zalicza następujące czynności: „organizowanie działań jednostkowych i grupowych w społecznych procesach wytwarzania, obrotu i podziału dóbr konsumpcji materialnej; przyjmowanie przez władzę państwową w jakimś odcinku czasu zadania organizatorskie oraz środki ich realizacji noszą nazwę polityki gospodarczej, polityki socjalnej, polityki kulturalnej itp.”⁴³. E. Zieliński pisze o funkcji gospodarsko-organizatorskiej państwa, do której zalicza działania związane z życiem gospodarczym oraz tworzenie warunków dla tej działalności⁴⁴.

Bardzo ważne jest pytanie na temat roli państwa w gospodarce. Ścierają się na ten temat różne poglądy ekonomiczne⁴⁵. Dynamika zmian gospodarczych na świecie wskazywała raczej na osłabianie interwencjonizmu państwowego, ale światowy kryzys finansowy zapoczątkowany w 2007 r. pokazał, iż rola państwa może być znacząca dla gospodarki. Ekonomiści ponownie pochylili się nad poglądami Johna Maynarda Keynesa⁴⁶, którego poglądy w zakresie interwencjonizmu państwowego były wiodące w okresie przed drugą wojną światową i po jej zakończeniu. Współczesne państwo ratowało dotacjami upadające banki oraz firmy samochodowe. Część banków została upaństwowiona, a działo się to w sytuacji dominacji wolnego rynku i własności prywatnej. Ostatni kryzys światowej gospodarki karze poważnie zastanowić się nad relacjami państwa z gospodarką, a szczególnie nad pewną kontrolą kapitału finansowego, który stał się źródłem obecnego kryzysu.

PODSUMOWANIE

Współczesne państwo działa w niezwykle skomplikowanych uwarunkowaniach międzynarodowych. Zjawisko globalizacji, procesy integracyjne, wielość organiza-

---

⁴² A. Korybski, op. cit., s. 109. Wśród dokumentów ONZ do najważniejszych w zakresie dostępu do dóbr socjalnych i kulturalnych należy zaliczyć: *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych* z 16 grudnia 1966 r., *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* z 16 grudnia 1966 r. Dokumenty Rady Europy: *Konwencja o Ochronie Praw i Podstawowych Wolności* z 4 listopada 1950 r., *Europejska Karta Socjalna* z 18 października 1961 r., [w:] B. Gronowska, T. Jasudowicz, C. Milk (oprac.), *Prawa człowieka. Dokumenty międzynarodowe*, Toruń 1996, s. 21–46, 125–139, 166–182. Różne aspekty praw człowieka poruszone w pracy: B. Gronowska, T. Jasudowicz, K. Balcerzak, M. Balcerzak (oprac.), *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Ochrona praw osób pozbawionych wolności*, Toruń 2004, s. 13–53.

⁴³ A. Korybski, op. cit., s. 109.

⁴⁴ E. Zieliński, op. cit., s. 142–143.

⁴⁵ Szerzej na ten temat w pracy: M. Levinson, *Nie tylko wolny rynek. Odrodzenie aktywnej polityki gospodarczej*, Warszawa 1992.

⁴⁶ Zob. J.M. Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, Warszawa 1956.

cji międzynarodowych wpływają na zmniejszenie znaczenia wewnętrznych funkcji państwa na rzecz wypracowanej w dłuższym procesie standaryzacji pewnych zachowań i działań. Szczególnie widoczne było to w zakresie ograniczenia suwerenności współczesnego państwa.

Wspomniane wcześniej ograniczenie suwerenności państw ma swoje źródło m.in. w poszukiwaniu bezpieczeństwa swojego państwa poprzez przynależność do organizacji międzynarodowych, które dają tego gwarancję. Związane jest to także z prestiżem państwa na arenie międzynarodowej. Z jednej strony internacjonalizacja i współzależność międzynarodowa wpływa na proces ochrony państwa, a z drugiej strony „ogranicza jego swobodę działania”. Wpływa to także na ograniczenie swobody wewnętrznej państwa. Za wręcz rewolucyjne uznaje się regulacje dotyczące praw człowieka, które mocno wpływały na prawo wewnętrzne państw. Irena Popiuk-Rysińska mówi o procesie „relatywizacji suwerenności” oraz jej nowym uzgadnianiu. Następował także proces umiędzynarodowienia norm i wartości i wykształcenie się ogólnych wzorców moralnych. Bardzo ważne stawały się inne czynniki tj. pokój, rozwój, prawa człowieka, co wpływało na inne postrzeganie zagadnienia suwerenności. W organizacjach międzynarodowych ten proces był bardzo widoczny. Państwa rezygnują z części swojej suwerenności, a wykonywana wola organizacji, nie zawsze jest zgodna z interesami pojedynczego państwa. Samoograniczanie państw następuje z własnej woli tych państw, gdzie obowiązuje zasada wzajemności i dobrowolności. Państwa dobrowolnie przyjmują normy i reguły, a kwestia wyboru stanowi „jądro współczesnego pojmowania suwerenności”. Nie można mówić w tym wypadku o wymiarze prawnym pojęcia suwerenności⁴⁷.

Inne spojrzenie na suwerenność przedstawił Antoni Marszałek, odnosząc się do kontekstu integracji europejskiej: „to przede wszystkim człowiek jako osoba wolna, godna i pełna powinności wobec innych jest najpełniejszym suwerenem, a jednocześnie najwyższym dobrem i wartością każdej światłej i zorganizowanej społeczności, w tym integracji międzynarodowej. Tak pojmowane dobro i wartości są tym jedynym celem — w przeciwieństwie do takich instytucji i wartości jak: naród, państwo, religia, rasa — który nie dzieli, a łączy”⁴⁸.

Globalizacja i procesy integracyjne mocno wpłynęły na współczesne funkcje państwa. Jednakże należy podkreślić, iż państwa, pomimo wymienionych czynników, różnią się od siebie. Występuje odmienna forma państwa, ustrój terytorialno-prawny, czy system polityczny. Wpływa to niewątpliwie na odmienny sposób organizacji działania państwa. W praktyce będą występowały różnice w wykonywaniu poszczególnych funkcji państwa.

---

⁴⁷ I. Popiuk-Rysińska, *Suwerenność w rozwoju stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1993, s. 149–222.

⁴⁸ A. Marszałek, *Suwerenność a integracja europejska w perspektywie historycznej*, Łódź 2000, s. 351.

THE CONTEMPORARY PERSPECTIVE OF THE FUNCTIONS OF THE STATE

SUMMARY

The question of what a state is and what aim it has got is not a new one. Quite the opposite, since the time that state forms emerged for the first time, much thought has been given to the problem of what the role of the state should be. Over the next centuries various thinkers, philosophers and also governors have presented their ideas connected with that matter. The article deals with the issues of the functions of the state. To begin with, a notion of the function of the state is explained, as well as some different concepts of those functions. Then the author classifies the functions of the state taking into account different criteria, such as: the direction of the state's activities towards other social systems, the spatial range of the effects of the activities of the state, the universal directions in the activities of the public authority system and the governing bodies making up such a system. The author also attempts to refer to the contemporary realities connected with the globalization and integration processes, trying to answer the question of the influence of those factors on the functions of the state. The topic undertaken here can only be treated as a possible contribution to further discussion.